

BİRİNCİ COĞRAFYA KONGRESİ AÇISINDAN ULUSLAŞMA SÜRECİ¹

Process of Nation-Building in Views of The First Geography
Congress

İrfan Mukul*
Mehmet T. Yılmaz**

Öz

Kapitalizm mekânsal olarak yayıldığı dönemlerde, rasyonel bir şekilde örgütlenebilmek, kurduğu sistemi yönlendirebilmek ve kontrol edebilmek için farklılıkları yok etmek, örgütlenmesini soyut bir sistem üstüne oturtmak zorundadır. Kapitalizm kendi mekân ve zaman anlayışını her coğrafyada tekrarlar, o coğrafyayı kendi istekleri doğrultusunda, soyut bir mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde tekrar kurar. Bu sayede birbirinden çok farklı coğrafyalar aynı soyut mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde birbirine bağlanır, tek bir ekonomik sistemin parçası haline gelirler. Bu soyutlama küresel ölçekte işleyen bir ekonominin gerekliliği olarak ortaya çıkar. Böylesi bir soyutlamanın gerçekleşebilmesi için de bir takım araçlara ihtiyaç duyar. Uluslaşma süreci, ulusun yerleşeceği mekânın tanımlanması, sınırlarının ulusa tanıtılması ve benimsetilmesi sürecini de içerir. Bir yandan ulus devlet kendi aralarında homojen, diğerlerinden farklı insanlardan oluşan bir ulus oluştururken, diğer yandan da oluşturduğu cemaatin yerleşeceği coğrafyayı tanımlar, bölgelere ayırır ve adlandırır. Bu oluşturduğu mekânı çeşitli araçlarla da ulusa tanıtır (harita, müze, nüfus sayımı, resim vs.). Türkiye için bu araçlardan biri 1941 yılında gerçekleştirilen Birinci Coğrafya Kongresi olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Birinci Coğrafya Kongresi, uluslaşma süreci, mekânın kullanımı, coğrafi isimlerin oluşturulması.

Abstract

Capitalism has to place bases of its organisation on an abstract system and eliminate the diversity in the periods when it spreads spatially, in order to be able to organise rationally,

* Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yrd. Doç. Dr., / imukul@sinop.edu.tr

** Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Dr., / mtakiyilmaz@sinop.edu.tr

Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt:8 Sayı:31 Yaz: 2010 Sayfa: 39-64

Education Science Society Journal / Volume:8 Issue:31 Summer: 2010 Page:39-64

shape and control the system it built. Capitalism repeats its own understanding of time and space in every geography, rebuilds that geography in line with its own requests within the framework of an abstract understanding of time and space. By this means different geographies combine with one another within the framework of same abstract understanding of time and space, and become parts of a single economic system. This abstraction emerges as a necessity of an economy functioning globally. It needs some instruments for realising this abstraction. One of these instruments is nation-building. The process of nation-building also includes the process of defining the place where the nation will settle, introducing this place to the nation and having them adopt it. On the one hand the nation-state builds a homogeneous nation different from the others, on the other hand it defines the geography the built will settle, divides them into regions, and finally entitle/name them. It introduces this place to the nation by means of various tools (maps, museums, censuses, pictures etc). One of these tools for Turkey was the First Geography Congress held in 1941.

Keywords: First Geography Congress, nation-building process, use of space, giving geographical names/ entitling geographical places

Giriş

Kapitalizm mekânsal olarak yayıldığı dönemlerde, rasyonel bir şekilde örgütlenebilmek, kurduğu sistemi yönlendirebilmek ve kontrol edebilmek için farklılıkları yok etmek, örgütlenmesini soyut bir sistem üstüne oturtmak zorundadır. Kapitalizm kendi mekân ve zaman anlayışını her coğrafyada tekrarlar, o coğrafyayı kendi istekleri doğrultusunda, soyut bir mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde tekrar kurar. Bu sayede birbirinden çok farklı coğrafyalar aynı soyut mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde birbirine bağlanır, tek bir ekonomik sistemin parçası haline gelirler. Bu soyutlama küresel ölçekte işleyen bir ekonominin gerekliliği olarak ortaya çıkar. Böylesi bir soyutlamanın gerçekleşebilmesi için de bir takım araçlara ihtiyaç duyar. Tıpkı Prokrustes² yatağının her seferinde biraz daha daraltılması gibi. Türkiye için bu araçlardan biri 1941 yılında gerçekleştirilen Birinci Coğrafya Kongresi olmuştur.

Tarihsel olarak kapitalizmin doğup gelişmesinde ilkel birikim sürecinin önemli bir rolü vardır. Kapitalizmin olmazsa olmazı, birikim ve metalaşma süreçlerinin engelsiz işlemesi, “özgürleşmiş” emeğin (işgücü piyasasına sunulmak üzere başka her türlü bağlanmadan arınmış emek anlamında) varlığı, bir de tüketimdir. Bunlara ket vurulmadığı sürece toplumsal yapının nasıl, hangi kurallara göre düzenleneceğinin, kültürel formasyonunun şöyle ya da böyle olmasının o kadar da önemi yoktur. Esasen kapitalizm için yeterli olanın ötesinde modernleşme ve modernlik, bu üretim tarzının gerektirdiklerinden çok Aydınlanma düşüncesini benimseyenlerin öncü girişimleriyle tarih sahnesine çıkabilmiştir (Çulhaoğlu, 2011).

Öte yandan kapitalizmin gelişme sürecinde uluslar, belirli bir toprak üzerinde birlikte yaşayan birbirleriyle iktisadi-sosyal ilişkileri olan toplulukların hareketiyle şekillendiler. Tarihsel eğilim tek uluslu devletlerin oluşması yönündeydi. Kapitalizmin ana vatani Avrupa başta olmak üzere Amerika ve Asya'da çok sayıda ulusal devlet bu tarihsel eğilime uygun olarak ortaya çıktılar. Feodal merkezi imparatorlukların olduğu topraklarda ise, kapitalizmin eşitsiz ve dengesiz gelişmesiyle dolaysız bağlı olarak birden fazla ulus ve ulusal topluluk içinden onların tipik olarak en gelişmiş olanı, devlet hâkimiyetini eline geçirerek diğerlerini boyunduruğu altına aldı. Kapitalizmin bir dünya sistemi olarak şekillenmesi ve tekelci sermayenin hâkim güç haline gelmesinin sonuçlarından biri de az sayıdaki emperyalist ve gelişmiş güçlü devletlerin çok sayıda diğer ülke ve ulusu bağımlılık ilişkisi içine alması, topraklar, pazarlar ve zenginlik kaynakları üzerinde denetim kurmasıydı (Akdağ, 2011: 39).

Kapitalist dünya sisteminin bu bütünlükçü yapısı başka bir değişle bütünlük perspektifi (diğer fetişlerle birlikte), soyut emeğin sürekli varoluşu tarafından devamlı yeniden üretilir. Devlet kendisini değişime giden yol, umutsuzluk çölündeki bir umut serabı olarak sunmaya devam eder. Devlet bir kenara bırakılsa bile, bütünlük kategorisi olarak, bu seferde ulus karşımıza çıkar. Ulusal bir programımızın, ulusal bir planımızın olması gerektiği savunulur. Fakat ulus, en az devlet kadar yanlış bir bütünlüktür ve aslında onu devletten ayırmak da çok zordur. Ulusun devlete karşı verdiği bir mücadele tasavvur edilebilir, ama toplumsal ilişkilerin ulus düzeyinde kurulmadığı, ulus kavramının devlet kavramıyla iç içe olduğu ve bu ikisini politik olarak ayırmanın gerçekçi olmadığı da açıktır. Öyleyse ulusal (ve de ulusal-halkçı) olanın, telafi edilemez bir biçimde kapitalizmin alanı olduğunu kabul etmek ve soyut emeğin krizini tüm bütünlüklerin ve sahte-bütünlüklerin krizi olarak görmek gerekir (Holloway, 2010: 246). Bu bağlamda Holloway küresel sermaye ile ulus-devlet arasındaki ilişkinin en iyi şu metafor ile tanımlanabileceğini söyler:

Ulus-devletler, güçlü ve büyük ölçüde kontrolsüz bir biçimde akan küresel sermaye ırmağından en fazla miktarda suyu kendilerine doğru çekebilmek ve tutabilmek için birbirleriyle rekabet eden rezervuarlardır (Holloway, 1994: 38). Öyle ki, ulus devletlerin ekonomik, siyasi modellerini, toplumsal gelişme dinamikleri belirler, bu dinamikler küresel sermaye ya da kapitalizm ekonominin kapısını Batı'nın kullanımına ve etkisine açık tutması koşuluyla devletin yönetimini, batı bloğuna bağımlı, işbirlikçi bir yönetici kesimin eline teslim etmekle yükümlüdür. Kapitalizm devletin rejiminin, açık diktatörlükle,

bir yönetici sınıf fonksiyonunun diğerinin yerine ikame edilebileceği bir parlamentarizme uzanan yelpaze içinde kalmak, bu sınırı aşmamak koşuluyla toplumun kendini ifade etme biçimlerine göre şekillenmesine izin verir. Başka bir ifadeyle, ulus devletin ekonomik sistemi, bunun dünya ekonomisine ya da egemen sermaye birikim rejimine eklenmesinin biçimleri, bu devletin, devletler sistemi ve bu sistemin tehdit algıları içindeki yeri, devletin değişmezleriydi. Hatta devletin biçimi ya da rejim, ekonomik istikrarın, toplumsal muhalefetin özelliklerine bağlı olarak değişebiliyordu. Toplumsal muhalefeti bastırmak gerektiğinde, toplumsal muhalefet düzene itiraz etmediği ölçüde, genel seçimleri, siyasi partileri ve yalnızca düzen partilerinin hükümetlerini içeren bir parlamenter rejim şekilleniyordu. Osmanlı İmparatorluğu “Türk modernleşmesi” olarak adlandırılan bu sürece hızlı bir şekilde dâhil ediliyordu.

Kapitalizm, Türkiye Coğrafyasında kendi mekân ve zaman anlayışını her coğrafyada tekrarladığı gibi, o coğrafyayı kendi istekleri doğrultusunda, soyut bir mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde tekrar kurma çabalarını Türk modernleşmesi olarak adlandırabiliriz. Bu süreci Çağlar Keyder şöyle tanımlıyor: Modernleşmeci Türkler modernleşmeyi Batılılaşmayla, Avrupa uygarlığında bir yer edinmekle özdeşleştirmişlerdi. Modernlik onların kavrayışında bütünsel bir projeydi; Avrupa’yı modern kılan kültürel boyutların tümünü kucaklayıp içselleştiren bir proje. Onlar sadece akılcılığı, bürokratikleşmeyi ve örgütsel etkinliği arttırmakla yetinmiyor, laikliği, bireyin özerkliğini ve kadın-erkek eşitliğini sağlamak için bir toplumsal dönüşüme de ihtiyaç duyuyorlardı. Bu proje yerli kültüre ancak folklor çerçevesine sığabilecek kadar yer tanıyor, modernlik kavramının saflığının “İslami” ya da “Türk” gibi bir niteleyici bir sıfatla bozulmasını kabul etmiyordu (Keyder, 1998: 29).

Öte yandan Keyder, Türk modernleşmesini; *Modern köküden türetilmiş bütün sözcükler içinde Türkiye’nin deneyimine en uygun düşeni, ‘modernleştirmek’ tir. Fiiilin ardındaki özne modernleştirici elit, bu elitin hedefi ise kendi modernlik anlayışına uygun kurum, inanç ve davranışları seçilmiş nesneye, yani Türkiye halkına kabul ettirmektir* (Keyder, 1998: 31) şeklinde tanımlamaktadır.

Gelgelelim ulusal pazarın oluşumu veya sömürgeci tahakkümün kırılması sonrasında kurulan devletlerin egemen ideolojisi olan milliyetçilik tarihsel bir kavram olarak, ulusların oluşum sürecine yansıyan bir ideoloji olarak karşımıza çıkar. Batı deneyiminde önceden oluşan ulusun çıkarları bağlamında biçimlenen milliyetçilik, Doğu deneyiminde geç uluslaşmanın yaratıcısı

bir misyon yüklenir. Her tarihsel oluşum gibi önceden olmayan, sonradan da ortadan kalkacak olan millet ve milliyetçilik, diğer tüm tarihsel oluşum ve kavramlar gibi, oluşum sürecinde ileriye sıçramanın yansıması olurken, milletlerin oluşumu ve devletleşmeleri sonrasında statükonun muhafazası misyonu ile bir egemen sınıf ideolojisi işlevi görür (Aydın, 2006: 29).

Türkiye’de milliyetçilik ve ulus-devlet oluşumu süreçleri şöyle gelişmiştir; İmparatorluktan ulus-devlete geçiş sürecinde, devlet otoritesini meşrulaştırıcı söylemde bir değişiklik olmuştu. İslamcılık ile üst düzeydeki elit bağlılığının bir karışımı olan Osmanlıcı ideolojiden vazgeçilmesi gerekmişti. Onun yerine, imparatorluğun dağılmasının nedenlerine karşı gecikmiş bir tepki gösterildi ve milliyetçilik ortaya çıktı. Ayrılıkçılarla ve toprak isteyenlerle savaşırken, Osmanlı devlet eliti kendine özgü bir tür milliyetçilik yaratmada ağır davranmıştı; imparatorluğu korumaya çalıştığından, milliyetçilik zaten kendine ters düşmesi demektir. Ama daha sonra, 1. Dünya Savaşı’nın ardından daha sınırlı topraklar üzerinde bir egemenlik olasılığı belirlediğinde, Türk milliyetçiliğini seçmek zorunda kaldılar (Keyder, 1998: 33).

Bununla birlikte uluslaşma süreci yeni dil, yeni bir kimlik, yeni bir kültür yaratılması yanında, ulusun yerleşeceği mekânın da tanımlanması, sınırlarının ulusa tanıtılması ve benimsetilmesi sürecini de içerir. Bir yandan ulus devlet kendi aralarında homojen, diğerlerinden farklı insanlardan oluşan bir ulus oluştururken, diğer yandan da oluşturduğu cemaatin yerleşeceği coğrafyayı tanımlar, bölgelere ayırır ve adlandırır. Bu oluşturduğu mekânı çeşitli araçlarla da ulusa tanıtır (harita, müze, nüfus sayımı, resim vs.).

Türkiye Cumhuriyeti kurucularına göre bir ulus yaratmak için Batı’yı ve modernleşme projesini benimsemek gerekliydi. Bu projenin etki alanı ülkenin kültürel yaşamının akla gelmeyecek köşelerine kadar uzanıyordu. Migdal’a göre Atatürk olağan siyasetin ötesine geçen konularla ilgilenmişti. Dil uzmanlığına merak salarak, dilde Arapça ve Farsçanın “dilbilimsel kapitülasyonları”nı temizleme gereğini ısrarla savundu. Etrafında üst üste yığılmış sözcüklerle oturup yüksek ve çağdaş bir Türk dili yaratma çabasına girmişti. Tarihçilerin de yakasını bırakmıyordu, bir tarihte hepsini Ankara’da Türk Tarih Kurultayı’nda topladı. Lord Kinross’un belirttiğine göre, toplantının amacı Türklerin beyaz Ari ırktan geldiği, uygarlığın beşiği Orta Asya’dan göç ettiğini iddia eden kuramı “kanıtlamak” üzere araştırmalar yürütmektir. Türkler oturdukları toprakların gittikçe kuraklaşması üzerine batıya doğru yönelmiş, dalgalar halinde Asya ve Afrika’nın çeşitli kesimlerine göç etmiş ve beraberinde kendi uygarlıklarını taşımışlardı. Böylece Anadolu çok eski

çağlardan beri bir Türk toprağı olmuştur (Migdal, 1998: 214). Ulus yaratma çabası sadece dil ve tarih konusunda gösterilen çaba ile sınırlı kalmamış, cumhuriyetin yeni vatandaşlarını yaratmakta kullanılan başlıca araçlardan biri de mekân (coğrafya) olmuştur. Bu tarihsel arka plan içerisinde 1941 yılında Birinci Coğrafya Kongresi toplanmıştır.

ULUSLAŞMA SÜRECİ AÇISINDAN TARİHSEL ARKA PLAN

Türk devletinin “çağdaşlık” söylemi ve pratiğinin ‘özel benlik taşımayan Türk(iye) insanları yaratması’nın altını özenle çizerek sormak gerek: içinde bulunduğumuz kimlik bunalımı nereden kaynaklanıyor, neyin veya kimin krizi? Öncelikle devletin krizi ve de devletin meşruiyet krizi. Devletin krizinin niçin ve nasıl kimlik bunalımı ortaya çıkardığını anlamak için Türkiye’de yaşanan modernleşme serüveninin özgüllüğünü araştırmak gerekiyor. Bu elbette, kökü derinlere uzanan tarihsel çalışmadır: ya da olmak zorundadır. Bunun içindir ki devlet sorunsalında, “nakli çözüm” şemalarına kayd-ı ihtiyat ile yaklaşmakta büyük yarar vardır (Özbudun/ Demirer, 2006: 20).

İçinde bulunduğumuz kimlik bunalımının Batı’da gerçekleşen Sanayi Devrimi’nin yarattığı toplumsal çalkantılardan kaynaklandığını ileri sürmek yanlış olmaz. Batı ülkeleri Sanayi Devrimi’ni uluslaşma, özgürleşme ve sınıf kavgalarını yumuşatıcı toplumsal önlemler arama süreciyle birlikte yaşadılar. Ancak bu arayışlar, iktisadi sistemlerin mantıki sonucu olan büyük sömürge imparatorluklarının kurulmasını önleyemedi. 20. yüzyılda ise, iki büyük dünya (paylaşım) savaşından sonra, sömürge imparatorlukları tasfiye oldu ve insanlığın, iktisadi azgelişmişliği yenememiş büyük bir kısmı, yepyeni koşullar içinde kendi kimlikleri üzerinde düşünmeye başladılar.

Türkiye bu açıdan batı dünyasından da, eski sömürgeler topluluğundan da farklı bir deneyim yaşadı. 20.yüzyıl başlarına kadar bir “İmparatorluk” kadrosu içinde yaşaması, onu Batı sistemine yaklaştıyordu. Oysa Osmanlı İmparatorluğu, eski tip bir imparatorluktu. Kapitalizmin ürünü olan ve bir “metropol” ile “periferi”den oluşan modern imparatorluklara benzemiyordu. Öte yandan Osmanlı Devleti’nin, giderek iktisadi ve siyasi bağımsızlığını kaybetmesi, onu sömürge ülkelere yaklaştıyordu. Türklerin uluslaşma sorunu, objektif koşulların yarattığı bu çelişkili durum içerisinde gelişti. Bugün “kimlik sorunumuz” ve dünyadaki yerimizle ilgili değerlerimiz, hala çıkış noktasındaki bu çelişkiden doğan sorunları yenmiş değildir. Osmanlı devleti iktisadi ve siyasi bağımsızlıkla beraber, kültürel bağımsızlığını da kaybetti. Bu yüzden, kendi kimliğimizle ilgili düşünce ve duygularımız, Batı

kültürünün yarattığı disiplinler ve ideolojiler ortamında şekillendi (Timur, 2000: 140).

Osmanlı İmparatorluğunu modernleşme anlamında Batıyla olan bağlarının yoğun hissedilmeye başladığı dönem, Balkanlar'daki Hıristiyan halklar arasında ulusal hareketlerin başlaması ile Arap dünyası da aynı dönemde İslam'ın yenileşme sürecidir ki bu süreç Osmanlı İmparatorluğu'na cephe almayı gerektiriyordu. Bu iki merkezkaç eğilim arasında sıkışan İmparatorluk, kendini savunmak için iki planda çözüm aradı: Bir yandan, hem Batı'nın teknik ve kurumsal üstünlüğünü yakalamak hem de Hıristiyan tebanın endişelerini gidermek için batılılaşma sürecini başlatırken, bir yandan da İslam'ın birliği ve yenilenmesi için panislamist bir akım başlatmak. Ne var ki, bu iki çaba da, hem merkezkaç güçlerin beklenenden daha güçlü olduğu için, hem de Batıların baskısı sonucu başarısızlıkla sonuçlandı. Batılılar, kendilerine müdahale olanağı sağlayacağı ve gerek ekonomik gerekse ideolojik yönden bir nüfus alanı açacağı için merkezkaç güçleri desteklerken, bir yandan da çok dinli, birden çok etnikli bir organizmanın ortadan kalmasının bırakacağı boşluktan korkuyorlardı. İşte bu korku, İmparatorluğun Birinci Dünya Savaşı sonuna dek bütün bir yüzyıl boyunca can çekişmesine yol açtı. Sonunda, yalnız imparatorluğu dağıtmakla kalmayıp, Panislamizm ve Arap birliği hayallerini de suya düşüren, Batı modelinin en kolay algılanıp uygulanabilen unsuru olan milliyetçilik galip geldi (Yerasimos, 2010: 20).

Böylece Ortadoğu'da da Balkanlar'daki ulus-devlet şeması benimsendi. Ancak buradaki milliyetçilik batı milliyetçiliği ile aynı öze sahip değildi. Batı'da milletler bin yıl kadar süren ve her ulusun kendi kavramlarını, kendi ekonomik araçlarını, kendi sosyal yapılarını kurmasına olanak veren kültürel ve politik bir evrimleşme sonucunda oluşmuştu. Şimdi ise, bir kurtuluş savaşı ardından, genellikle büyük güçlerin müdahalesiyle düzenlenen bir barış konferansı, ulus yaratmaya yetiyordu (Yerasimos, 2010: 22).

Ulus devletin yanı sıra Batı Avrupa'da modernleşme de, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı koşullar sonucunda gerçekleşmişti. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim ise, Batı Avrupa'dakine kıyasla tamamen farklı koşullara bağlı olarak başladı. Değişim toplumun içinden yükselen taleplerden ziyade, imparatorluğa etki eden dış etkenlerden dolayı ülke gündemine girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme, toprak kayıpları ve askeri yenilgiler sonucunda benimsenmiş, savunmaya dayalı yukarıdan dayatılarak, tepeden inme reformları tetiklemiş

olan değişim isteği, bürokratik seçkinlerin devleti muhafaza etme çabaları olmuştur.

Devleti muhafaza etme çabası içinde yer alan bürokratik seçkinler, siyasi yapıda devletin otonomisini ve üstünlüğünü savunan, sürdüren zümre ya da kişilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda bu zümre yani yönetici sınıf örgütlü ve disiplinlidir. Bürokratik seçkinlerin dışında kalan çevre ise, yönetici bürokrasinin iplerini elinde tuttuğu Leviathan'ın caydırıcılığından nasiplenen tüm toplumsal unsurlar, yani reayadır. Dolayısıyla örneğin, uzak vilayetlerdeki bir sipahi ya da kadı merkeze dâhilken, Dersaadet'teki bir Yahudi ya da “şehirli alt sınıflar”, çevrenin temsilcisi sayılmalıdır... Devlet teşkilatının yanı sıra, bazı örgütlenmelerin bu iki grup arasında bir nevi köprü olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri lonca sistemidir. Loncanın işlevi, devlete taşradaki esnaf ve zanaatkârlar arasında durup, vergi toplamak, üretimi ve fiyatları teftiş etmektir... Çevreye ulaşmakta bir diğer önemli araç da, ulema'dır. Ulemanın, medreseler, idari ve hukuki işler kanalıyla tüm ülke sathına yayılmışlığı ve çevredeki İslam ile “doğrudan temas” kurması nedeniyle, merkezin çevreye, resmi İslam'ın folk İslam'a üst kültürün alt kültürlerle kozmopolit emperyal birikimin yerel unsurlara en çok yaklaştığı kol olduğunu söyleyebiliriz. Bu yolla, merkezin çevrede bağımsız entelektüel-en azından literati- yetişmesinin önünü kestiği de söylenebilir.

Klasik çağda, tımar sistemi dolayısıyla zirai üretimin tamamen devletin belirlediği şekilde yapılması, özel teşebbüsün önünü almış ve zirai verimsizlik, “tımara dayalı ticari bir sınıfın ortaya çıkmasını ve devlet karşısında bir güç oluşturmalarını engellemiştir”. Bu bildik tespite denk düşen zamanlarda bozulan sistemi tadil için ayanlardan yerel düzeyde devlet-millet ilişkilerinde aracı olması ve tımar sipahilerinin görevlerini bir hukuki düzlemde sürdürmesi istenmiştir. Merkezin memurluğunu üstlenmiş gibi gözüксе de, zamanla merkeze karşı bir güç olarak gelişen ayanlık, merkezi otoritenin sözünü geçiremediği kimi kesimlere etki edebilmekteydi. Ayanlar, çevrenin temayüllerini merkeze aktarırken, kendini bu otoriteye tümünden bağımlı hissetmeyecek kadar da toplumsal tabana sahipti ve buna güvenerek zaman zaman devletle çatışmayı göze alabiliyordu. Bu taşra beyleri zamanla öyle güçlenmiş ki, kimileri 20 bin kişilik emir kulları edinmiş ve halk arasında “sikkersiz padişah” diye anılır olmuştur. Bu da aracılığı bir yana bırakıp, devletin karar alma mekanizmasında pay istemeye giden yolu açacaktır. Buna mukabil, ayanların merkezde müttefiklere sahip olmaması, onların merkezileşmemesinin başlıca engeli olmuştur.

Aslında bu dönemde çevrenin merkezi idareye yön vermek ve ülke çapında karar alıcı olmak gibi bir iddiası yoktu. Tek talepleri, devlet tarafından yerel iktidarlarının tanınıp, rahat bırakılmalarıydı. Yani, bir bakıma sadece âdem-i merkezîyet istemindeydiler. Nitekim benzer sorunların tekrarlanması için, Osmanlı devletinin son yüz elli yılında anayasal, parlamenter bir düzen fikrinin gelişmesi de, yetkin bir bürokratik örgütlenmenin de başlıca gayesi, tüm ülke sathında parçalanmış otoriteyi yeniden devletin merkezi idaresi eline almak/toplamak olacaktır. Bu süreç, sivil toplum lehinde kimi gelişmelere ve kimi bir siyasal katılıma da imkân tanıyacaktır (Aksakal, 2011: 26).

Bir Ulus-devlet olarak Türkiye Cumhuriyetini kurucu iradesinin merkezdeki çekirdek iktidarın söz konusu idare tarzıyla, milleti dışarıdan yönetmeye çalışması, modernleşmenin yıkıcılığı karşısında çevrenin daha fazla dine sarılmasına yol açmış, rejimin topluma daha fazla nüfus etmesini engellemiştir. Milletın gerçeklerini anla(ya)mamak gibi çok basit ve fakat hayati bir soruna yol açmış; bir algı sapması sonucu “çevre”yi “eğitmesi, denetlemesi, dönüştürülmesi gereken” bir nesne olarak görmesine yol açmıştır. Bu, merkezîyetçi ulus-devletin homojen toplum tahayyülünün olağan bir tezahürüdür. Dahası siyasi modernleşmeyle kültürel modernleşmeyi zorunlu bir paralellik üzerinden değerlendirmesi, ekonomi sahasında her hangi bir dönüşüm yaratmadığı gibi; çevrenin geleneklerini, inançlarını, yaşam pratiklerini önemsemediği veya doğru okuyamadığı için Cumhuriyet boyunca merkezi aklın, bir “sosyal ethos” yaratmayı başaramamasına yol açmıştır. Devrimlerle amaçlanan büyük dönüşüm şehirdeki “görünür” yaşama dönük olmuştur (Aksakal, 2011: 28).

Uluslaşma Süreci Açısından Mekânsal Dönüşümler

Kapitalizmin içinde düştüğü çelişkili ortamı öteleyecek, sermaye birikimini sürdürecektir bir mali genişlemeye ihtiyaç duyar. Modernleşme ve ona eşlik eden kapitalist ekonomik düzenin tarihine bakıldığında, toplumsal hayatın ve insan yaşamlarının daha önce tarihte görülmemiş bir hız ve ölçekte değiştirildiği, maddi yaşamın sürekli bir altüst oluşlar şeklinde yaşandığı görülür. Bu sonu gelmeyen değişimlerin altında yatan neden, modernleşmenin ve kapitalist ekonominin kendisine özgü iç dinamikleridir. Sürekli üretim, üretim araçlarının yenilenmesi, yeni üretim biçimlerinin bulunması, yeni pazarlar bulma ve yayılma zorunluluğu kapitalist ekonomiye devamlı gelişmek, genişlemek yönünde bir dinamizm kazandırmaktadır. Modernleşme ve kapitalizmin dinamikleri ve onun yarattığı değişim sürekli olarak insan yaşam ortamlarını yeniden tarif eder. Eski, bildik yaşam ortamlarının yerini yeni yaşam alanları alır.

Öte yandan Kapitalizm mekânsal olarak yayıldıkça, rasyonel bir şekilde örgütlenebilmek, kurduğu sistemi yönlendirebilmek ve kontrol edebilmek için farklılıkları yok etmek, örgütlenmesini soyut bir sistem üstüne oturtmak zorundadır. Kapitalizmin kendi mekân ve zaman anlayışının her coğrafyada tekrarlar, o coğrafyayı kendi istekleri doğrultusunda, soyut bir mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde tekrar kurar. Bu sayede birbirinden çok farklı coğrafyalar aynı soyut mekân ve zaman anlayışı çerçevesinde birbirine bağlanır, tek bir ekonomik sistemin parçası haline gelirler. Bu soyutlama küresel ölçekte işleyen bir ekonominin gerekliliği olarak ortaya çıkar (Yırtıcı, 2009: 2).

Tek bir ekonomik sistemin parçası haline geliş ya da coğrafi yayılma, uzamsal düzenlemeler ve eşitsiz coğrafi gelişmenin bünyevi imkânları olmasaydı eğer, kapitalizm bir siyasal-ekonomik sistem olarak işlerliğini çoktan kaybederdi. Belirli bir coğrafi bölgede aşırı sermaye birikimi olarak tezahür eden kapitalizm, içsel çelişkilerini aşmak için "uzamsal çözüme" başvurur. Buna ek olarak, farklı bölgeleri ve toplumsal oluşumları, kapitalist dünya pazarına eşitsiz bir şekilde katar. Küresel sermayenin birikiminin tarihsel coğrafyası bu suretle yaratılmıştır (Harvey, 2007: 40).

Kapitalizm mekânsal çözümler bulmadan yapamaz, krizlerine, çıkmazlarına kısmi çözümleri buna bağlıdır. Ara ara yeni coğrafi düzenlemelere yaparak, hem genişlemiş, hem faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Böylece kapitalizm, kendi imajına uygun bir coğrafya'yı sürekli olarak yeniden inşa eder. Tarihin belirli bir aşamasında sermaye birikimini kolaylaştırmak için belirli coğrafi profiller, ulaşım ve iletişim için üretilmiş alanlar, altyapısal ve uzamsal örgütler üretir. Sonra bunları alaşağı eder; daha ileri safhadaki birikime yol açmak için yeniden düzenler. "Küreselleşme" sözcüğü yakın tarihimizin coğrafyası hakkında bir şey anlatıyorsa eğer, tam da altta yatan bu kapitalist uzam üretimi sürecinin yeni bir aşamasını anlatıyordur (Harvey, 2007: 75). Bu yeniden inşa etme süreci sonucunda oluşan coğrafi farklar salt tarihi- coğrafi miras olmakla kalmazlar, siyasal ve ekonomik süreçler tarafından daimi olarak yeniden üretilir, korunur, zayıflatılır ve yeniden oluşturulur.

1941 yılında gerçekleştirilen Birinci Coğrafya Kongresini, yerel/bölgeselleşme eğilimi son dönem politik iktisat ve beşeri coğrafya alanında önemli katkıların yapıldığı ölçek yazınından hareketle bir yeniden ölçeklendirme (rescaling) olarak görebiliriz. Bu yeniden ölçeklendirme toplumsal güçlerin-sınıfların, insan kaynakları ve mekânın olanakları üzerinde güç ve kontrollerini genişletme ve arttırmaları yönünde geliştirdikleri projeleri içeren bir

politika olarak değerlendirilmektedir. Kapitalist sistemde değer ilişkilerinin yaratılması, sermaye birikiminin sağlanması süreci, sermayenin mekân ile kurduğu ilişkiyle, mekânsal olarak gerçekleşir (Harvey, 1982; Lefebvre, 1998). Kapitalist sistemin mekânsal yayılması, sermayenin uluslararasılaşması ve diğer coğrafyaların kendi donanımları bağlamında bu süreç ile eklenmesi, tüm çelişkileriyle birlikte tarihsel süreç içerisinde sınıfların değişen ölçek politikaları bağlamında okunabilir. Sınıflar bu süreçte değişen ölçek politikaları geliştirirken, üretilen ölçekler de mekân üzerindeki ilişkilerde içerilmiştir (Yılmaz, 2006: 185).

Değişen sınıf ilişkileri, değişen ölçek ve ölçek politikalarına çalışmalarıyla önemli katkılar yapan Jamie Gough: bu tartışmaya katkıda bulunanların birçoğunun savunduğu gibi, başlangıç noktam ölçeğin, toplumsal iktidarı ve – özellikle sınıf iktidarını- hem belirginleştirdiği hem de bu iktidarın oluşumuna yardımcı olduğudur. Burada politik ekonomik ilişkilerin ölçeklendirilmesinin analizine yönelik, hem üretimi hem yeniden üretimi dâhil ettiğim, özgün bir yaklaşım geliştirim. Şunu ileri sürüyorum; politik ekonominin yeniden ölçeklendirilmesi, literatürün önemli bir kısmında yer aldığı gibi teknik-organizasyonel değişikliğin önemsiz bir etkisi olarak değil, kapitalist birikimin ve yeniden üretimin mekânsal çelişkileri ve ilişkili sınıf gerilimlerinin ifadesi ve yeniden eklenmesi olarak düşünülmesi gerekir. Ayrıca, devlet ve devletin yeniden ölçeklendirilmesi de, sivil toplumda dışsal olarak ilişkili değil, sınıf ilişkilerinin bir momenti olarak anlaşılması gerekmektedir. Bu temelde, çalışma yeniden ölçeklendirmede özellikle önemli olan kapitalist mekân ekonomisinin çelişkilerine vurgu yapmaktadır... Yaşanan yeniden ölçeklendirmeler, sınıf aktörlerinin sözü edilen mekânsal-ekonomik çelişkilere müdahaleleri, böylelikle onlara yeni (mekânsal) biçimler vermeleri olarak anlaşılabilir (Gough, 2006: 98). Coğrafi ölçeğin beraberinde mekânsal sınırları da getirdiğini ve dolayısıyla ayırma ve dışlanmanın bir aracı olarak işleyebileceğini söyleyebiliriz.

Coğrafi ölçeğin sınıf ilişkilerinin bir momenti olarak anlaşılması ve bu temelde yeniden ölçeklendirmede özellikle önemli olan kapitalist mekân ekonomisinin çelişkilerine vurgu yapmaktadır. Smith'e göre, "soyut emeğin değer biçimini alarak evrenselleşmesi sürecinde mekânsal bütünleşme nasıl bir zorunluluk ise, mutlak mekânların toplumsal etkinliğin özel ölçeklerinde farklılaşması da sermayenin içsel bir zorunluluğudur". Smith (1990)'da aynı kitabın ikinci baskısına yazdığı sonsöz'de ise ölçek kavramının sadece sermaye birikimi süreci değil, başka toplumsal ve siyasal süreçleri de içerecek biçimde genişletilmesini savunmuştur (Ercan / Oğuz, 2006: 160).

Yirminci yüzyıl boyunca ‘Batılı’ sosyal teoride, mekânın zamana tabi kılınması, mekânsal farklılaşmanın genellikle ya ihmal edildiği ya da tersine önemsiz kabul edildiği anlamına geldi: Mekânsal farklılaşma, birileri farklı yerlerde farklı toplumsal süreçlerin ve kalıpların hayat bulduğunu görebildiği sürece sosyal teori alanında kendine yer açabildi. Dolayısıyla, mekân kendi başına (mekân ‘içerisinde’ ya da mekân ‘boyunca’ yer alan toplumsal olaylara muhalif bir biçimde!) son derece aşikâr ve bu yüzden de sorun arz etmeyen ve kurumsallaştırılması gerekmeyen bir alan olarak ele alındı. Belli bir mekânsal farklılaşma dili geliştirmeleri beklenen coğrafyacılar, aslında, asıl olarak mekânsal sorularla meşgulüldüler ve bu süreçte mekânı bütünüyle gözden çıkarmaya hiç de niyetli değillerdi. Ancak, yine de, teoriye ilişkin bir tür ölüm sessizliği ve coğrafi mekânın toplumsal olarak inşa edilmişliğine yönelik bir tür gönülsüzlük beslemişlerdir. Çok nadir istisnanın dışında coğrafi ölçeği de araştırmacı için basit bir metodolojik tercih sorunu olarak önemsizleştirme eğilimi içinde olmuşlardır. Bu türden önemsizleştirmenin en belirgin örneği, 1930’lar ve erken 1960’lar arasında ABD’de doğup oradan yayılan ve hala 18. yüzyıl idealizminden kaynak bulan şaşırtıcı bir biçimde tarihselci bir neo-Kantianizmin çalışılmasına kendini adayan muhafazakâr bir bölgesel coğrafya ekolüyle kendini göstermiştir. ‘Bölgeler nasıl tarif edilir?’ sorusunu sormak kesinlikle fevkalade övgüye değer de olsa yüzyıl ortasının coğrafyacıları, birbirinden habersizce söz birliği etmişçesine söz konusu soruya yanıt üretirken bölgeselleşmenin son derece gerçek toplumsal süreçlerine yönelik anti-entelektüel bir reddiyeye başvurdular: ‘Nasıl tarif edilmesini isterseniz öyle tarif edilir’ (Smith, 2006: 138).

Mekânın sürekli üretilmesi ve yeniden üretilmesi, farklı yerler, konumlar ve deneyim alanları arasındaki sınırları inşa etmeye yönelik coğrafi mücadele kadar bu yöndeki toplumsal mücadeleyi de ifade eder. Alanın inşası, alanlar birbirlerinden farklı biçimlerde inşa edildiği sürece, ölçek üretimine işaret eder; ölçek, farklı türdeki alanlar arasında olduğu kadar olmasa da asıl olarak alanlar arası farklılığın ölçütüdür. Ölçek üzerinde ilk defa bu zeminde kafa yormaya başladığımda, onu keskin siyasal terimlerle algılama ve ifade etme eğilimindeydim. Çok bariz bir örneği ele alınacak olursak, ulus devletin ölçeğini sermayedar sınıfın farklı gereksinimleri arasındaki topraksal uzlaşma olarak görmek mümkündür.

Uluslaşma Süreci Açısından Birinci Coğrafya Kongresi

Mekânın siyasal doğasına gönderme yapan Lefebvre, devletin bir hâkim güç olarak var olma koşullarını –ve böylece içine işlenmiş dengesiz temsil yapısını- sürdürmek için mekânsal gelişmişlik farklarını devam ettirdiğini;

eşitsiz gelişmeyi, bu bağlamda “genel bir homojenliğe”, diğer bir deyişle bu eşitsiz yapıyı bir arada tutacak bütüncül ve kaynaştırıcı bir sosyo-ekonomik vizyona doğru örgütlenme çabası içinde olduğunu ileri sürmektedir. Bu önemli ve değerli tespitler, kapitalist gelişmenin eşitsizliğinin otomatik olarak üretilmediğini; ayrıca kent ve bölgelerin, sosyo-mekânsal konfigürasyonları içine işlenmiş olan, sınıflar arası hegemonik ilişkilerin ürünleri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, bir çözümleme aracı olarak “ölçek” kavramı, yerelliklerin yükselişini hegemonya perspektifinden anlamak için çok uygun bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Bayıbağ, 2006: 54). Bu eşitsiz yapıyı bir arada tutacak bütüncül ve kaynaştırıcı sosyo-ekonomik vizyon eşitsizliklerin sürdürülmesine ve/veya artırılmasına dayanan hegemonik projelerin bir parçası olarak görülebilir.

Eşitsiz gelişmeyi, genel bir “homojenliğe”, başka bir ifadeyle eşitsiz yapıyı bir arada tutabilecek bütüncül bir ölçeğin inşası, birbiriyle çekişen toplumsal güçlerin ve süreçlerin somutlaştırılması ya da maddi kılınmasından ibaret değildir. Ölçek, belli toplumsal süreçlerin son derece etkin bir kaynağıdır. Metaforik olduğu kadar gerçek anlamıyla da ölçek, hem toplumsal etkinliği kapsar hem de toplumsal etkinliğin içerisinde yer aldığı hâlihazırda zaten taksim edilmiş bir coğrafya sunar. Ölçek, toplumsal mücadelenin alanı, mücadelenin çözülme süreci kadar nesnesinin de sınırlarını çizer. Böyle ele alındığında, ölçeğin üretimi, daha elle tutulur ve daha somut bir mekânsal politikayı mümkün kılacak terminolojiyi sunmaya başlayabilir. ‘Toplumsal olarak kabul görülmenin nizam içinde olması’ diyor Iris Young, ‘her şeyin denetim altında ve yerli yerinde olduğu ve hiçbir şeyin çizgiyi aşmadığı anlamına gelir’. Yani, sınırları tarif eden ve denetime maruz kalan kimlikleri kuşatan, coğrafi ölçeğin ta kendisidir (Smith, 2006: 144).

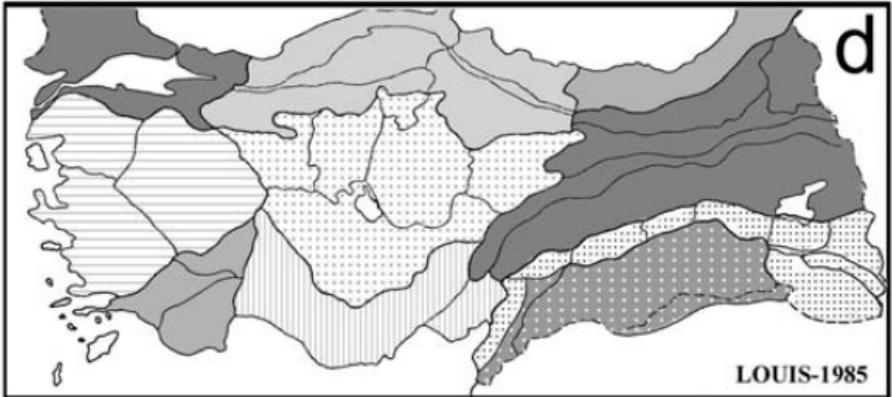
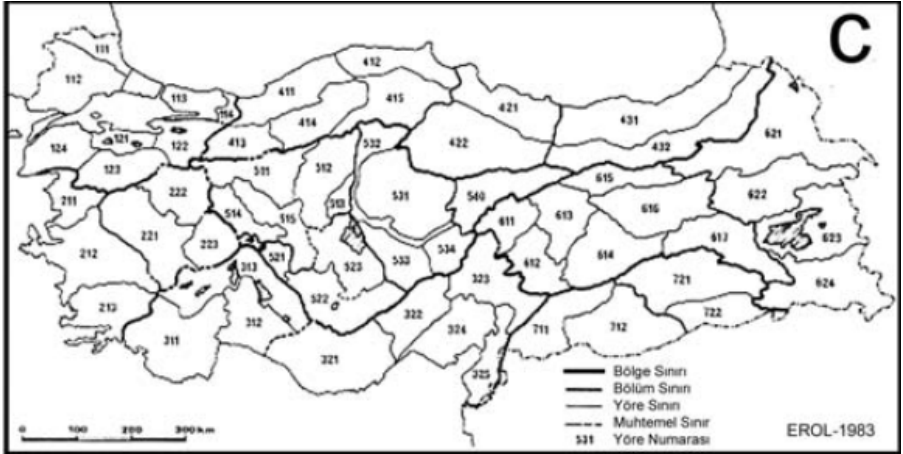
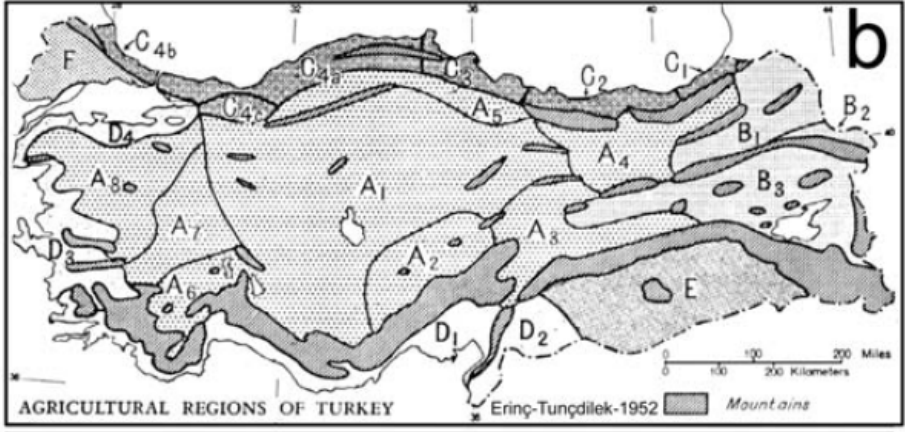
Ekonomik üretim alanı olarak bölgesel ölçek, ulusal ve bölgesel ekonominin daha geniş boyuttaki ritmiyle yakından ilişkilidir ve bölgesel kimlik işte burada olup bitenlerin etrafında orantısız bir biçimde inşa edilmiştir. Scott’un da yakın bir zamanda belirttiği üzere, bölge, üreticiler, arz edenler, dağıtımcılar ve tümü belli kentsel ya da kırsal yerleşim yerlerinde konumlanmış, sayısız miktardaki takviye niteliğindeki etkinlik, yani ‘üretim ekipleri’, arasındaki ekonomik bağlantıların yoğunlaşmış bir ağı olarak düşünülebilir (Smith, 2006: 150).

Bir mekân organizasyonu ve ölçek inşası olarak gördüğümüz Birinci Coğrafya Kongresi bir yeniden inşa etme sürecidir. Mekân organizasyonu teorilerinde, gözlem dili olan haritalardan yararlanır. Harita, coğrafik mekândaki

dağılımların sembolüdür. Coğrafi mekânda çeşitli elamanların birbirlerine göre konumlarını gösterebileceği bir “dağılım çerçevesi” teşkil etmektedir. Bu çerçeve gerçekteki coğrafik mekânla birebir tekabül halindedir. Dilin bir anlam çerçevesi teşkiline paralel olarak harita da bir “dağılım çerçevesi” meydana getirmektedir. Bu çerçeve aynı zamanda ilgili bilimlerin stok edebileceği bir “bilgi bankası” sistemi olarak da görülebilir (Tekeli, 2010: 42).

Öte yandan evrenin ve insan topluluğunun bir bütün oluşturduğunu söyleyen Kant felsefesi yakın zamana kadar coğrafya bilimini önemli ölçüde etkilemiştir. Örneğin zaman ve mekân kavramı Kant düşüncesindeki bütünsellik kategorisinin elde edilmiş yollarından birini oluşturur. Yeni Kantçı olarak tanımlanan bu etki yirminci yüzyılın başından 1950’li yılların sonuna kadar coğrafya’da ikinci nesil Kantçı coğrafyanın hâkimiyetine neden olmuştur. Bu hâkimiyetin bilgiye yaklaşımda hangi boyutlar üzerinde olduğu şöyle özetlenebilir. Bunlardan birincisi coğrafya ve tarihin idioğrafik bir bilim olduğudur. İkincisi idioğrafik bir Dünya coğrafyasının kurulabilmesi, bunun Dünyanın iç bütünlüğü olan tekil bölgelere ayrılarak yapılması halinde olanaklıdır. Üçüncüsü bu bölgelerin oluşumunun doğal ve toplumsal öğelerin karşılıklı etkileşimiyle olduğunun kabulüdür. Bu etkileşimde ilahi güçler değil, doğanın ve toplumun yasalarına bağlı nedensellikler etkili olmaktadır. Dördüncü ise coğrafyanın, tekil ve özgün bölgelerin oluşumunu hem analitik hem de sentetik analizlerle bir açıklamaya kavuşturması gerekir. Bu paradigma coğrafyanın faaliyet alanını, yeryüzünün alansal farklılaşmasını betimlemeye/ açıklamaya yöneltmiştir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında bu paradigmanın tartışmasız bir hâkimiyeti vardır³ (Tekeli, 2010: 67). İşte bu hâkim paradigma atmosferi içerisinde 1941 yılında Birinci Coğrafya Kongresi toplandı.

Kongre toplandığında hâkim bölgesel coğrafya sentezi ya da anlayışı, yeryüzünün ayrı özellikler gösteren coğrafi birliklere ayrılması, farklı yönlerini ve birbirleri ile olan ilişkilerinin belirlenmesi esas alınmış ve böylece ansiklopedik coğrafi bilgi yığınları yerine, insan topluluklarının yaşayış biçimlerini ortaya koymak amaç edinilmiştir. Gerçekten Dünyanın en karakteristik tarafı, birbirinden farklı coğrafi görünümünden meydana gelmiş olmasıdır. Dünya üzerindeki coğrafi faktörler birbirine benzemediği için oluşan coğrafi ortamlar da birbirinden tamamen farklı olabilmektedir. Dünya; bu farklı ortamların birbirine kenetlenmesinden meydana gelmiş bir birlik olup, şekil itibarıyla bir mozaiğe benzer ve aslında her bir bölge on binlerce hatta yüz binlerce mikro ünitenin birleşmesinden meydana gelmektedir (Tunçdilek, 1987: 4).

Şekil 2: 1941 Sonrası Bazı Bölge Tasnifleri

Kongre çalışmaları ve coğrafi bölgelerin oluşturulması üzerine yapılan çalışmaların tamamına yakınında 1941'de yapılan çalışmanın düzenlemeye gereksinimi olduğu doğrultusundadır (Yiğit, 2000; Yiğit, 1996; Özçağlar, 2003; Erinç, 1953; Tümerterkin / Tunçdilek, 1952; Louis, 1985; Erol, 1983). Ancak Tekeli'nin sözünü ettiği 20. yüzyılın ilk yarısının hâkim paradigmasının olan coğrafyanın faaliyet alanını, yeryüzünün alansal farklılaşmasını betimlemeye/ açıklamaya çalışmanın dışına çıkamamıştır.

Öte yandan kongrenin toplanma amacının dönemin içsel ve dışsal koşullarını yansıtmakla birlikte, kongre çalışmalarıyla ulusun oluşumunda eksik kalan halka tamamlanmış oluyordu. Bu tamamlanış, müfredat programları, yeni coğrafi isimlerin yazılması ve Türkiye coğrafyasının ana hatlarıyla şekillenmesiyle gerçekleşiyordu.

Coğrafya eğitiminin orta eğitimde ve esas olarak ilkokullarda son derece güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Coğrafya eğitiminin öğretim sistemi içinde niçin bu kadar güçlü olduğunu Wallerstein bakın nasıl açıklıyor: 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılda zorunlu ilköğretim (ve sonraları da zorunlu ortaöğretim) asli toplumsal işlevlerinden birinin ulusal yurttaşların şekillendirilmesi yoluyla ulusal bütünleşmenin sağlanması işlevi olduğunu unutmamamız gerekir. Okullarda öğretilen, özellikle öncelikli olarak öğretilen kendi ülkelerinin coğrafyasıydı, yer isimlerinin detaylı bilgisi, bölgesel gelişmeler ve her şeyin üstünde bütünün varsayımsal birliği öğrencilerin kafalarına kazınıyordu. Coğrafya, niçin devletin hiçbir bölgesinin ihmal edilemeyeceği ve her bir bölgesini yaralı olduğu konusunda dikkate değer bir dersti (Wallerstein, 2005: 26).

Bununla birlikte kongrede dikkate alınmasa da kongrede sunulan takrirler arasında pek dikkate alınmayan fakat dikkat çekici görüşler de yer almaktadır. Örneğin, Profesör H.Louis, Türkiye'nin köy isimlerinde son zamanlarda birçok değiştirmeler yapıldığını, bu değişikliklerin 1.800.000 makyaslı haritada gösterilmediğini, Türkiye'deki coğrafi isimler için resmi bir esas olarak alınan bu haritanın yeni basılışında bu değişikliklerin mümkün mertebe göz önünde bulundurulmasını teklif ediyordu. Profesör A.Macit Arda ise,

Memleketimizdeki coğrafi isimlerin kit'i zaruret olmadıkça değiştirilmemesi adlı takrir'inde, Türkiye'deki coğrafya isimleri kıymeti birer coğrafya, hususiyle tarihi coğrafya vesikası teşkil etmektedir. Bir arkeologun topraklar içine gömülüp eski bir eseri tetkik ederek bunun yazılış zamanını tespit ve ihya etmesi yahut bir jeologun yer tabakalarına bakarak her hangi

bir arazinin yaşını bulması gibi bir coğrafyacı da coğrafya isimlerinin dalaleti ile bir mevkiin tarihi coğrafyasına ait malumatı tamamlayabilir. Bu cihetleri göz önünde tutan terim ve coğrafya isimlerinin yazılışını tespit komisyonu, memleketimize ait coğrafya isimlerinin kat'i lüzum olmadıkça alakadar makamlar tarafından değiştirilmemesi ve böyle bir zaruret halinde de evelelerde mütehasısların fikir ve mütealealarını aldıktan sonra bir karar ittihaz edilmesi temennisini izhar ve bu temenninin Kongre Reisliğine iblağına 11 Haziran 1941 tarihli celsesinde karar verilmiş olduğunu arzeylerim (Coğrafya Kongresi Tutanakları 1941, 49).

Kongrenin meşgul olacağı başlıca mevzular, azaya dağıtılmış olan programda şu şekilde kayıt edilmişti:

- a) Müfredat programları,
- b) Coğrafya terimleri ve coğrafi isimlerin yazılması,
- c) Coğrafya ders kitapları,
- d) Türkiye coğrafyasının ana hatları ve yerlerin adlandırılması.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, bu meseleler üzerinde çalışmak için üç komisyon kurulmasını teklif etti. Komisyonlardan birincisi ilk, orta ve lise programları ile ders kitapları üzerinde çalışacak, ikincisi coğrafya terimleri ve coğrafi adların nasıl yazılması lazım geldiğini tetkik edecek, üçüncü komisyon da Türkiye coğrafyasına ait meseleleri işleyecekti. Bunun üzerine, komisyonlar için tespit edilen namzet listeleri umumi heyete arz edildi ve bu listeler heyet tarafından ittifakla kabul olundu (Coğrafya Kongresi Tutanakları 1941: 9).

Kongrede, Türkiye Coğrafyası Komisyonu coğrafi bölgelerin adlarını oluşumu ile ilgili olarak şöyle bir karar vermiştir: Coğrafi bölgelere verilecek adlara gelince, büyük bölgeler için Anadolu vahdetini esas alarak bunu cihetlere göre isimlendirmek mevzuubahs olabilir; yalnız bir denize komşu olan büyük bölgeyi o denize nispet etmek imkânı da vardır. Bu mesele üzerinde konuşulduktan sonra, iç kısımlar için Anadolu kelimesini cihetlendirmek, kıyı bölgelerini de denize nispet etmek esası kabul olunmuştur (Coğrafya Kongresi Tutanakları 1941:161). Bu paragrafta verilen dipnotta ise aşağıdaki bilgi verilmektedir. Anadolu'nun şimal kenar bölgesine Karadeniz mıntokası adı konulması hakkında Doçent Cemal Alagöz tarafından verilen yazılı teklif aşağıda dercedilmiştir: Anadolu Şimalinde yaşayanlar, kendilerine "Karadeniz uşakları" derler. Karadeniz çevresindeki memleketlerde ne Rusya, ne Bulgaristan ve ne de Romanya'da bunun benzeri bulunmadığını sanıyorum. Anadolu'nun Karadeniz kıyısında ve bu kıyıya civar yerlerde yaşayan halk, "Biz

Karadenizliyiz yahut Karadeniz uşağıyız” diyorlar. Akdeniz kıyısındakilerin böyle bir sözünü iştmedim. Karadeniz uşağı, yani “Karadeniz çocuğu” sözü belki Yunan mitolojisinde bile bulunamayan bir güzelliştir. Hakikatte, bu adamlar dağlık kıyılarında onun bereketli yağmurları, ihtişamlı ormanları, toprağın mahsulleri sayesinde geçiniyorlar; Karedeniz türkülerini söylüyor ve rakslarını oynuyorlar. Karadeniz orman mıntukasının hudutlarını ihtiva eden bu bölgeye “Karedeniz bölgesi” adı bihakkın yaraşmaktadır (Coğrafya Kongresi Tutanakları 1941: 162). Karedeniz bölgesinin isimlendirilmesindeki dikkate alınan esaslar oldukça ilgi çekici görünmektedir.

Öte yandan Anadolu'nun bu isimle anılmasının tarihselliğine baktığımız zaman Roma dönemine kadar gidildiği görülür. Roma ve Doğu Roma (Bizans) dönemlerinde ortaya çıkan Asia, Asia Minor ve Anatolikon coğrafi terimleri, başlangıçta idari ve siyasi kısımları ifade etmekteydi. Başlangıçta Asia, sadece bugünkü Ege bölgesini içine alan bir bölgeydi. Bunun dışında Galatia, Bythinia, Paphlagonia, Pisidia, Pamphylia, Kappadokia ve Pontus eyaletleri görülür. Ancak bütün bu eyaletlerin zaman zaman birbirini içerdği, sınırlarının değiştiği, bölünüp birleştiği görülür. “Diyagonal” in (Anadolu’da Bayburt-Gümüşhane yakınlarında Karadeniz’e değen, güneye doğru Toros Dağları’nı izleyerek çatalanan ve çatalın bir ucu Amanos’lar üzerinden Akdeniz’e ulaşırken, ikinci çatal Aladağları ve Bolkar Dağları’nı izleyerek Akdeniz’e kavuştuğu varsayılan, ekolojik-biyolojik çizgi) doğusuna geçildiğinde, Kappadokia’nın idari ve siyasi sınırlarının genişletilmesi yanında, Roma yeni eyaletler kurmak zorunda kalmıştır. Bu eyaletlerin en önemlileri Armenia, Maior, Armenia Minor, Mesopotamia ve Syria’dır. Bu antik bölünme yüzünden, kendini aynı uygarlık dairesine bağlayan Batılı coğrafyacı ve tarihçiler, Türkiye Devleti kurulana dek bu bölgeleri Armenia, Yani Ermenistan olarak anmayı sürdürmüşlerdir. Pek çok kişinin tepki gösterip bölücülük saydığı bitki ve hayvan türleri kodeksinde gördüğümüz armenicus, kurdicus gibi sıfatlar, tamamen Osmanlı devletinde de hâkim olan bu klasik adlandırma yüzündendir. Bu isimlere bakarak buraların Ermeni ve Kürt ülkesi olduğunu savunmak ne denli saçmaysa, bu isimleri “bölücülük” addedip sıfatları Turcicus, Erzincanicus vs. yapmak da o denli saçma ve bilim dışıdır. Buradaki “Anadolu” sözcüğünün Bizans devletinden kalma genelleştirmenin hatırası olduğu açıktır. Ancak “diogonal” in dışına çıkıldığında Diyarbekir Beylerbeyi ve Vilayet-i Arab’la karşılaşmaktayız. Yani Osmanlı’ya göre oralar açık seçik “Anadolu değildir”. 15. ve 16. yüzyıldaki eyalet taksimatında Anadolu Eyaleti olarak gördüğümüz bölge de, Marmara kıyıları, Konya’nın doğu ve güneyini içine alan Karaman Eyaleti hariç bütün Anadolu’yu içine almaktaydı (Aydın, 2004: 124).

Kongre çalışmalarında yedi coğrafi bölgenin adlandırılmasında dikkate alınan unsurlar 1941 öncesindeki adlandırmadan da oldukça uzaktır. Örneğin; Doğu Torosların güneyinde yer alan ve bazı Avrupalı yazarlar tarafından “Kuzey ya da Yukarı Mezopotamya” veya “Doğu Toros Ön Eli” diye isimlendirdiği bölge yerli yayınlarda “Cezire-i Ulya” diye adlandırılmıştır.

Bu eşitsiz mekansal yapıyı bir arada tutacak bütüncül ve kaynaştırıcı sosyo-ekonomik vizyon eşitsizliklerin sürdürülmesine ve/veya artırılmasına dayanan hegemonik projelerin bir parçası olagelmıştır. Henri Lefebvre bu durumu şöyle tanımlamaktadır: Mekân, ideoloji ya da politikadan ayrılabilir bir bilimsel bir obje değildir: ve mekân her zaman politik ve stratejik olagelmıştır... Her ne kadar homojen gözüke de mekân sosyal bir üründür (Akpınar, 2010: 107).

21 Haziran 1941 günü Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, kongre kapanışında kongrede yapılan çalışmalara bağlı olarak “Aziz arkadaşlarım; Kongre, esaslı birkaç dava halletmiştir” sözü ile kongrenin başarısını özetlemiş ve sözlerini şöyle tamamlamıştır: ”Kongrenin elde ettiği neticelerden biri de kurulmasını teklif ve kabul ettiğiniz “Türk Coğrafya Kurumu”dur. Şu anda Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi Türk Coğrafya Kurumu da doğmuş bulunuyor.”

Sonuç

Kapitalizm, gelişmesinin şafağında, büyük burjuva devrimleri temelinde, ulusal alan içindeki bölünmeleri ortadan kaldırır. Ticaretin önündeki engelleri yerle bir eder, ulusal pazarı birleştirir ve kendi gelişmesinin önünü açar. Dolayısıyla ulus devletler başlangıçta kapitalizmin gelişmesinin önemli bir uğrağıdır. Gelgelelim, sermayenin kar açlığı ve yayılma hırsı içinde geliştirdiği üretici güçler bir aşamadan sonra ulusal sınırların içine sığmaz. Kapitalizmin gelişmesinde muazzam bir itici güç rolü oynayan ulus devletler, bugün üretici güçlerin ileriye doğru gelişimini engelleyici hale gelmiştir.

Günümüzde kimliklerin oluşumu beden, ev (hane), cemaat, ulusal ve küresele ait üretim, inşa ve performansların tabakalaşmış ifadelerini içerir. Gerçekte son otuz yılda ortaya çıkan bütün kimlik politikaları, mekânsal ölçeğin yeniden yapılanmasının mükemmel bir ifadesidir. Kuramsal cömertlik tarihsel nedenlerle de genişletilmelidir, Robert Wiebe'nin belirttiği gibi, 20.yüzyıl biterken ABD'de ulusal ölçeğin kristalleşmesi, belirgin bir “kimlik devrimi” ile birleşmiştir. Gelecekteki tarihsel çalışmalar, belki bütün bunlar içinde hanenin “sabit arka plan yapısını” ortaya çıkarabilir, fakat şu anda makul olan diğer görüşü doğru kabul etmektir. Aynı zamanda, eğer fetişçi putlaştırılmaları ötede

tutmak istiyorsak, Brenner'in yorumladığı gibi ölçek üzerine düşünmemiz titizlikle olmalıdır. Fakat onun ileri sürdüğü sınırları geçme ihtiyacı da vardır. Ölçek oluşumuna katkıda bulunan toplumsal yeniden üretim üzerine mücadelelerin ve toplumsal yeniden üretim pratiklerinin ve ölçeksel yapıların buyrukları karşısında benzer ifade ve mücadelelerden alıkonulmanın yollarını anlamak, ölçek üzerine düşünmenin sınırlarını yıkmada heyecan verici yollar önermektedir (Marston, Smith, 2006: 340).

Mekân, aynı zamanda toplumsal olayların içinde geçtiği sosyal bir olgudur. Sosyal mekân sadece fiziksel üretimin araçlarıyla değil, o toplumu kuran ilişkiler örüntüsüyle anlamlandırılabilir. Kaldı ki mekânın fiziksel üretimi de sadece basit bir üretim süreci olarak düşünülmemelidir. Mekânın üretimi ve tüketimi toplumsal bir örgütlenme ve bu örgütlenmenin sosyal, ekonomik ve politik ölçütleri çerçevesinde gerçekleşir. Burada "mekânın üretimi" ifadesiyle anlatılmak istenen, kapitalist ekonominin gerektirdiği belirli toplumsal ilişkiler ve örgütlenmeler dâhilinde, mekâna ait toplumsal bilginin nasıl oluştuğu, bu örgütlenme tarzının mekânı nasıl etkilediği ve dönüştürdüğüdür. Böylece mekân sabit, tarihin ya da zamanın geliştiği yer olmaktan çıkıp dinamik bir süreç olur.

Günümüzün küreselleşen dünyasında toplumsal araştırmaları yürütürken, toplumları ulus devletin toprakları (territory) içinde bütünleşmiş birimler olarak düşünmek yetersiz kalmaktadır. Bu tür bir ontolojik kabule dayanan çözümler dünyada yeni gelişen etkileşme biçimleri içinde anlamlı olmamaktadır. Günümüzde yaşanmakta olan küresel, ulusal ve yerel yeniden yapılanmalarda toplumsal/coğrafi ölçekler de yeniden tanımlanmaktadır. Dünyada yeniden belirlenen ölçek kademelenmesi temelde sosyo-mekânsal bir olgudur. Ölçek toplumsal etkileşimin coğrafi yapılanmaları tarafından üretilir ve toplumsal etkileşimi üretir. Tabi ki etkileşimlerin ürettiği ölçek üretimi bir potansiyel mücadele alanı olarak da görülebilir (Tekeli, 2010: 286).

Sonuç olarak, cumhuriyet kurucuları, Osmanlı'dan devir alınan toprak ve nüfus üzerinde yeni ve modern bir ulus devlet inşa etmek gayesiyle siyasi rejim, hukuk, kültür ve mekânın çeşitli sahalarında geniş çaplı köklü değişimler yapmışlardır. Kısa dönemde bakıldığında Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan yenileşme ve modernleşme çabalarının, cumhuriyet döneminde güçlenerek devam eden uzantılarının olduğu görülmektedir. Mekânın sürekli üretilmesi ve yeniden üretilmesi olarak görebileğimiz bu durum, farklı yerler, konumlar ve deneyim alanları arasındaki sınırları inşa etmeye yönelik coğrafi mücadele kadar bu yöndeki toplumsal mücadeleyi de

ifade eder. “ulus”, “bütün”lük içinde homojen bir “kitle” değildir. O sınıflara bölünmüştür. Egemen sınıf ve siyasal-askeri ve ideolojik temsilcileri iletişim araçları başta olmak üzere ellerindeki araç ve olanakları kullanarak üstünü örtmeye çalışmasına karşın, burjuva sınıfı ile diğer halk kesimleri arasında sınıf mücadelesi keskinleşerek sürmektedir. “Milli Birlik ve Kardeşlik” ya da “Milli Bütünlük” söylemi, baskı, eşitsizlik ve ayrımcılık politikalarını ve bu politikaların yol açtığı çelişkilerin üstünü örtmektedir. Türkiye, çeşitli halkların yaşadığı çok uluslu bir ülkedir ve bu durum Türkiye’nin üzerinde bulunduğu mekân parçasının geçirdiği tarihsel süreçlerin bir sonucudur. Burada ilgi çekici olan bir diğer nokta da sınıf çelişkilerinin üzerini örtme çabası için mekânın kullanılmasıdır. Oysa “(Erol, 1983) 7 bölge, 17 bölüm, 58 yöre, 284 çevre birimine sahip” Türkiye, çeşitli flora ve faunasıyla ve üzerinde yaşayan farklı insan topluluklarıyla “farklılıkların birliğinde” eşit ve adil bir bütünlük oluşturabilirler.

DİPNOTLAR

- 1 Bu makale, TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ’nin 14-16 Aralık 2011 tarihleri arasında ODTÜ’de düzenlemiş olduğu 12. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ’nde bildiri olarak sunulmuştur.
- 2 Yunan mitolojisinde bir haydut olduğu iddia edilen Prokrustes’in yatağı. Efsaneye göre Prokrustes Atina ile Megara arasında ki yolda yaşamış ve buradan geçen yolcuları bu yatağa yatırmış. Yatağa sığmayanların dışarıda kalan uzuvlarını keserek, kısa gelenleri ise kol ve bacaklarından çekerek yatağa sığdırmaya çalışmış. Günümüzde tek tipleştirmeyi, standartlaştırmayı ve dogmatizmi ifade etmek için kullanılan bir deyimdir.
- 3 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Darwin’in Türlerin Kökeni kitabının yarattığı etkinin de yardımıyla, materyalist yaklaşımlar hâkim hale gelmişti. Bu materyalist yaklaşımın olguları açıklamakta başvurduğu mekanistik bir çevresel determinizmin yetersizliğinin anlaşılması, 20.yüzyılın başlarında beşeri coğrafya alanında yeni-Kantçılığın, yeni bir paradigma olarak yükselmesine neden oldu ve bu yüzyılın ilk yarısında hakimiyetini sürdürdü (Tekeli, 2010, 72).

KAYNAKÇA

Aksakal, H. (2011), Türkiye’de Merkez-Çevre Gerilimi. *Evrensel Kültür*. (Sayı, 236): 26–29.

- Aybars, E. (1997). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ulusal Kimlik Oluşumu ve Batının Etkisi, *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, ed. Nuri Bilgin, 159–170, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Aydın, E. (2006). *Milliyetçilik: Türkiye'nin Çıkması*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Aydın, S. (1998). *Kimlik sorunu Ulusallık ve "Türk Kimliği"*. Ankara: Öteki Yayınları.
- Anderson, B. (2004). *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Akçam, T. (2008). *Ermeni Meselesi Hallolunmuştur*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akdağ, Y. (2011). Irkçılık, şovenizm ve milliyetçilik üzerine birkaç söz. *Özgürlük Dünyası* Sayı, 221: 39–48.
- Çulhaoğlu, M. (2011). Birgün Gazetesi, 26 Ağustos 2011.
- Crawford, J. (2000). *At War with Diversity: U.S. Language Policy in an Age of Anxiety*. Toronto: Multilingual Matters LTD.
- Birinci Coğrafya Kongresi. (1941), Coğrafya Kongresi Tutanakları. 6–21 Haziran 1941.
- Dündar, F. (2001). *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913–1918)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ercan, F./ Oğuz, Ş. (2006). Sınıfsal Bir İlişki ve Süreç Olarak Ölçek: Kamu İhale Yasası, *Marksizm ve Ölçek Sorunu*, Ankara: Praksis Dergisi: 157–182.
- Erinç, S. (1953). *Doğu Anadolu Coğrafyası*. İstanbul: İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Erinç, S./ Tunçdilek, N. (1952). *The Agricultural Regions of Turkey*, The Geographical Review. İstanbul: 82–90.

Erol, O. (1983). *Die naturraumliche der Türkei*, Dr. Ludwig Reichert Verlag. Wiesbaden: 33-35.

Erol, O. (1993). Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri, İzmir: Ege Coğrafya Dergisi, 13-41.

Gellner, E. (1992). *Milliyetçiliğe Bakmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gencer, M. (2009). Geç Osmanlı İmparatorluğu'nun Modernleşmesi Çerçevesinde Kimlik Sorunsalı, *Kimlikler Lütfen*, (ed. Gönül Putlar), Ankara: ODTÜ yayıncılık, 67-78.

Gough, J. (2006). Değişen Sınıf İlişkileri, Değişen Ölçek: Ölçek Politikalarında Çeşitlilik ve Çelişki, *Marksizm ve Ölçek Sorunu*, Ankara: Praksis Dergisi, 98-126.

Harvey, D. (2007). *Umut Mekânları*. İstanbul: Metis Yayınları.

Holloway, J. (2010). *Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak*. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Gökalp, Z. (2007). *Bütün Eserleri I*. İstanbul: YKY.

Işık, O. (1994). Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi Politikanın Mekânlaşması. *Toplum Bilim Dergisi*: 64-65 (Güz- Kış) : 39-52.

İpek, A. (2010), "İstanbul'u (Yeniden) İnşa Etmek: 1937 Henri Prost Planı", Ed. E, Elvan Altan/İmamoğlu, B. *Cumhuriyet'in mekânları zamanları İnsanları*, (Ankara: Dipnot Yayınları): 107-124.

Kasaba, R. (1998). Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Ed. Bozdoğan, S. / Kasaba, R. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 12-28.

Keyder, Ç. (1998). *1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu, Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Ed. Bozdoğan S. / Kasaba, R. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 29-42.

Kiremitçi, K. (1997). *Kürt Sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Lernel, D. (1958). *Pasing Of Traditional Society*. New York: The Free Pres.
- Lousis, H. (1985). *Landeskunde der Turkei*,. Stuttgart: Geographische Zeitschrift, 41-65.
- Marston, Sallie A./ Smith, N. (2006). Devlet, Ölçek ve Hane: Ölçek Üzerine Düşünmenin Sınırları? Brenner'e Bir Yanıt, *Marksizm ve Ölçek Sorunu*, Ankara: Praksis Dergisi, 337-342.
- Mignal, S. Joel. (1998). Olgü ve Kurgunun Buluşma Zemini, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Ed. Bozdoğan, S./ Kasaba, R. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 207-215.
- Osmanlı Nüfusunun (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri. (2003). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Özbudun, S. (2010). *Antropoloji gözüyle: Sınıf, Kültür, Kimlik Yazıları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Özbudun, S. / Demirer, T. (2006). "Derin" Milliyetçiliğin Siyasal İktisadı, *Ütopya Yayınevi*.
- Özçağlar, A. (2003). Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri, *İzmir: Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3-18.
- Smith, N. (2006). Küresel Evsizlik: Ölçeğe İlişkin Uygulamalar, *Marksizm ve Ölçek Sorunu*, Ankara: Praksis Dergisi, 127-158.
- Şengül, T. (2000). *Kentsel Çelişki ve Siyaset*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Şengül, T. (2002). Kentsel Yoksulluk ve Mekânsal Ölçek Sorunu, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası: 45-52.
- Tekeli, İ. (2010). *Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Timur, T. (2000). *Osmanlı Kimliği*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Tunçdilek, N. (1987). *Geokolojinin İlkeleri Doğal Bölgeler*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Yerasimos, S. (2010). *Milletler ve Sınırlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, Koray R. (2006). Eleştirel Bir Kalkınma Anlayışına Doğru; Ölçek Sorunu Bağlamında Kalkınmayı Yeniden Düşünmek, *Marksizm ve Ölçek Sorunu*, Ankara: Praksis Dergisi: 183–206.

Yırtıcı, H. (2009). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yeğen, M. (2006). *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yiğit, A. (1996). Türkiye'nin Doğu Bölgelerinin Yeniden Belirlenmesi Hakkında Düşünceler, *Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: 375–376.

Yiğit, A. (2006). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Bölgelere Ayırma Çalışmaları ve Yapılması Gerekenler, Ankara Üniversitesi: IV Ulusal Coğrafya Sempozyumu: 33–44.

Yiğit, A. (2000). Türkiye'de Daha Kullanışlı Coğrafi Bölgeler Oluşturma Gereklere ve Öneriler, Trabzon: 9.Ulusal Bölge Bilimi/ Bölge Planlama Kongresi: 514–527.

Wallerstein, I. (2005). *Sosyal Bilimlerin Önünü Açın*. İstanbul: Metis Yayınları.